

het Nederlands en de moderne vreemde talen in het bedrijfsleven gehecht wordt, de huidige aandacht in de beroepsopleidingen volstrekt onvoldoende is.' Hiervoor worden zowel het bedrijfsleven als overheid verantwoordelijk gehouden. Het bedrijfsleven zal zijn invloed moeten aanwenden om de eisen die het stelt te vertalen naar het onderwijs. De overheid op haar beurt moet niet alleen allerlei vernieuwingen van het onderwijs eisen, maar ook de voorwaarden bieden waaronder ze vervuld kunnen worden, zoals lesmateriaal, toetsen en nascholing.

De betekenis van de conferentie voor het SCO-Kohnstamm Instituut zal kunnen liggen in de richting die het vervolgonderzoek inslaat. De problemen die nu alleen nog gesignaleerd zijn, moeten nader geconcretiseerd worden. Belangrijker is echter de beschrijving van mogelijke oplossingen. Waar mogelijk moet het hier gaan om werkwijzen en aanpakken die niet alleen incidenteel uitgevoerd worden, maar een structurele bijdragen kunnen hebben aan de oplossing van de problemen.

Noot en literatuur

- 1 In 1994 is op Het Projectbureau in Rotterdam het project 'Taalbeleid in het CBO/MBO' van start gegaan. Dit project wordt vier jaar lang gefinancierd door de Projectgroep NT2, in welke periode met een viertal voorbeeldscholen gewerkt wordt aan het vormgeven en invoeren van een (schoolspecifiek) taalbeleid. Dit proces wordt vastgelegd in een overdraagbaar implementatieplan waarmee ook andere scholen aan hun taalbeleid kunnen werken. De auteurs zijn de projectmedewerkers.

Gelderen, A. van & R. Oostdam, 'Onderzoek naar het talenonderwijs in het vernieuwde MBO' in: *Moer*, 1993 • 5/6, p. 256-259.

VERSLAG

Xander Noë:

Een programma voor jaren? Veldraadpleging over de examenvoorstellen

Veranderingen in het eindexamenprogramma Nederlands leiden immer tot een stroom van artikelen. In 1991 stond *Moer* bol van de perikelen¹ rond de Commissie Vernieuwing Eindexamenprogramma's Nederlandse taal en letterkunde v.w.o. en h.a.v.o. (CVEN). Veldraadplegingen, een enquête onder honderdvijftig secties en een behoeftenonderzoek werden gebruikt om een definitief rapport op te stellen. Het resultaat vond ik destijds teleurstellend. Literatuur nam mijns inziens een te prominente plaats in en de mondelinge taalvaardigheden waren naar het handelingsgedeelte² verwezen.

De commissie onder voorzitterschap van A. Braet heeft indertijd enorm veel werk verricht en ik kan me voorstellen dat het frustrerend is geweest om te zien dat het CVEN-rapport uiteindelijk in een lade verdwenen is. De herstructurering van de tweede fase van het voortgezet onderwijs leidde tot de instelling van de Stuurgroep Tweede Fase welke de opdracht kreeg tevens met een samenhangend eindexamenprogramma te komen.

Gelukkig heeft de Vakontwikkelgroep Nederlands (VOG Nederlands) die in 1994 de opdracht kreeg een eindexamenprogramma te ontwikkelen binnen de voorstellen van de Stuurgroep Tweede Fase, gebruik gemaakt van het CVEN-rapport. Het concept van de VOG Nederlands is, aldus de inleiding, grotendeels gebaseerd op dat advies. Onder het kopje 'rationale' in de uiteindelijke tekst legt de vakontwikkelgroep helder uit welke wijzigingen zijn doorgevoerd (Vakontwikkelgroep Nederlands, 1995).

Een a-selectie steekproef bracht pakweg zestig docenten naar Amersfoort waar de veldraadpleging plaatsvond over 'Examenprogramma's havo en vwo Nederlands. Eerste concept'. De voorzitter van de vakontwikkelgroep, S. ten Brinke, hield een korte inleiding. Hij ging achtereenvolgens in op de totstandkoming van de steekproef, de uitgangspunten die volgens hem gehanteerd dienen te worden bij de beoordeling van de voorstellen en wat er vervolgens met het concept gaat gebeuren.

Van meet af aan werd duidelijk gemaakt wat de status van deze raadpleging zou zijn. Het zou niets meer en niets minder zijn dan een hearing, zo werd ons verteld; overigens met de belangrijkste groep, namelijk de uiteindelijke uitvoerders. De vakontwikkelgroep behoudt zich echter het recht voor om de geopperde suggesties over te nemen of te verwerpen.

De vakverenigingen wordt eveneens gevraagd commentaar te leveren. Elders in dit nummer reageert het VON-bestuur in zijn VON-info op de voorstellen.

Op grond van alle inbreng stelt de vakontwikkelgroep het concept bij. Een coördinatiecommissie plaatst het programma voor Nederlands vervolgens binnen de andere examenprogramma's. Als er afstemming heeft plaatsgevonden gaat het examenprogramma naar de Stuurgroep Tweede Fase. Deze biedt het advies aan de staatssecretaris aan, die het programma laat bekijken door ambtenaren en door de onderwijsraad. Uiteindelijk beslist de Tweede Kamer over het voorstel. Er is dus nog een lange weg te gaan.

De opzet van de raadpleging is als volgt. Na de inleiding gaan de deelnemers uiteen in vier groepen. Elke groep wordt geleid door een technisch voorzitter. Voor de inhoudelijke vragen en de verslaglegging zijn leden van de vakontwikkelgroep aanwezig. S. ten Brinke verdeelt zijn aandacht over de vier groepen en zal uiteindelijk een samenvatting geven.

De groep waar ik deel vanuit maakte bestond uit vijftien personen. M. de Boer trad op als technisch voorzitter en namens de vakontwikkelgroep namen H. Goosen en J. Verbeek deel. Per onderdeel hebben wij de vragen beantwoord. Hieronder volgt een beknopte weergave van de belangrijkste besprekspunten. Voor de door de VOG Nederlands vooraf geformuleerde vragen en voor de letterlijke tekst van het concept verwijs ik naar *Moer* 1995:4, p. 190-200. Twee onderdelen ('Leesvaardigheid' en 'Schrijfvaardigheid') van het examenprogramma konden toen niet opgenomen worden. Dit ontbrekende gedeelte van de concepttekst is nu als bijlage van dit verslag in *Moer* opgenomen.

A LEESVAARDIGHEID De gekozen opzet kon de instemming van het overgrote deel van de discussiegroep krijgen. Een heikel punt vormt het 'Beoordelen' (A2). Is een HAVO-leerling in staat een tekst op zijn merites te beoordelen?

Het tweede gesprekspunt was het niveau van de tekst. Hoe bepaal je de mate van abstractie van een tekst? De waardering van de driedeling (Analyseren en interpreteren, beoordelen en samenvatten) hangt nauw samen met het niveau van de teksten. Kunnen deze subdomeninen met de huidige eindexamenteksten bereikt worden?

B SPREKEN EN LUISTEREN Een wisselend beeld kwam uit deze discussie. Spreken en luisteren is onmiddellijk goed voor een verhitte discussie over de betrouwbaarheid van de beoordeling. De objectiviteit; het aantal leerlingen; de druk op het programma; kortom genoeg redenen om allerlei bezwaren te hebben.

Mijn indruk is dat het gros van deze bezwaren geënt is op een diep gewortelde angst om spreken en luisteren in de klas te beoordelen.

Al jaren speelt de discussie zich op hetzelfde niveau af. In weerwil van het vele materiaal dat er ontwikkeld is en de scholing die er reeds enige tijd is, blijft een kleine groep in het land melden dat het geen enkel probleem is en blijft het merendeel van mening dat het

godsonmogelijk is, en derhalve niet moet worden uitgevoerd.

Enkele pogingen om een aanbeveling te formuleren om spreken en luisteren in het handelingsgedeelte (vgl. de 'handelingsdoelen' in het VOG Nederlands-concept) op te nemen, werden door de groep niet overgenomen.

Men was overwegend van mening dat een voordracht en een discussie te veel beslag legt op de organisatie. De voordracht heeft om pragmatische redenen de voorkeur van veel deelnemers.

C SCHRIJFVAARDIGHEID De plaats van het werkstuk – in het schoolexamen of niet – leverde een uitgebreide discussie op. Tot wiens taak behoort het om leerlingen de structuur van een werkstuk te leren? En zo het al bij het vak Nederlands moet worden ondergebracht, moet het dan in het eindexamenprogramma? De aanwezigen vonden het werkstuk wel een onderdeel voor het schoolvak Nederlands, maar over de plaats die deze vaardigheid behoort in te nemen werd wisselend gedacht.

Mw. C. Visser 't Hooft vertelde dat de Werkgroep Examens van de Stuurgroep in haar nog niet officiële voorstel uitgaat van een examen per vak. Hetgeen zou betekenen dat er maar één eindexamenzitting voor Nederlands komt. Vandaar dat de discussie enigszins afweek van de geformuleerde voorstellen. Wij hebben besproken of, indien er slechts één zitting wordt toegestaan, het gedocumenteerd opstel of de tekst uit het centrale examen zou moeten verdwijnen.

Met een ruime meerderheid werd ervoor gekozen om de tekst in het centrale deel te handhaven. Of het gedocumenteerd opstel dan samen met het werkstuk in het schoolexamen moet komen is de vraag. Veel hangt af van de hoeveelheid werk. In hoeverre moet een werkstuk worden uitgewerkt? Een aantal deelnemers pleitte voor het opnemen van een van de twee onderdelen in het schoolexamen. Daarbij sprak men de voorkeur uit voor het werkstuk.

D LITERATUUR Literatuuronderwijs verhit onveranderlijk alle gemoederen. Poneer een voorstel, om het even wat, en de voorstanders van literair-historisch literatuuronderwijs versus diegenen die het bevorderen

van het leesplezier in de vaandel hebben, vliegen elkaar in de haren.

De aanbeveling werd gedaan het chronologisch overzicht voor het HAVO te schrappen; de literatuur na 1945 te laten beginnen en het programma vooral toe te spitsen op de literaire begrippen en het leesdossier. Toegevoegd zou moeten worden dat de boeken in een literair historische, persoonlijke, maatschappelijke context geplaatst moeten kunnen worden. Het VWO-voorstel werd ongewijzigd overgenomen.

E TAAL EN TAALVERSCIJNSELEN De opsomming van de onderwerpen moet gelezen worden als 'er kan gekozen worden uit de volgende onderwerpen.' Misschien is het mogelijk een koppeling te maken tussen de genoemde onderwerpen en het werkstuk. Men stond over het algemeen welwillend tegenover dit onderdeel.

Totaalindruk

Over één zaak was de subgroep waarvan ik deel uitmaakte duidelijk: als de in de inleiding genoemde maatregelen ter verlichting van de werkdruk van de docent Nederlands niet worden geëffectueerd moet het huidige examenprogramma niet worden geaccepteerd. Het houdt zonder meer een verzwaring in van de taak van de docent Nederlands. En dat is volgens ons niet acceptabel.

Tot slot van de bijeenkomst gaf S. ten Brinke zijn indrukken. Hij had elke discussiegroep een korte periode gevolgd en trachtte opvallende zaken voor het voetlicht te halen.

De deelnemers aan de discussies hebben het niet makkelijk gehad. Het is namelijk bijzonder moeilijk om je voor te stellen dat er leermiddelen zijn die er nu nog niet zijn. Daarnaast moet je ook uitgaan van leerlingen – die er nu nog niet zijn – die de Basisvorming hebben doorlopen. Kortom je moet een oordeel vellen met een aantal aannames die moeilijk voorstelbaar zijn. En daarbij in het achterhoofd houden dat een eindexamenprogramma pakweg vijftientwintig jaar de inhoud van het vak zal bepalen.

Uit de verschillende groepen kwam duide-

lijk het punt van de taakbelasting naar voren. De vraag hoe deze constatering strategisch verwerkt moet worden is nog open. Er zijn verschillende opties.

Een meerderheid van de deelnemers vindt het programma voor HAVO-leerlingen te pre-tentieveus. Over het algemeen vindt men het een goed programma. Representatief voor het vak Nederlands. Het programma is buitengewoon zwaar voor de docent en voor de leerling.

Persoonlijk

In zijn totaliteit ben ik niet ontevreden. Inhoudelijk ligt er een programma waar ik mee kan leven: een aanvaardbaar compromis waar een aantal uitstekende zaken in staan. In dit programma zie ik een duidelijke samenhang. Ik deel de mening van de vog Nederlands dat het moeilijk is een deel weg te laten. Niet dat ik alle keuzes onderschrijf, maar ik realiseer me dat er een programma moet komen waar iedereen mee moet kunnen werken.

Ik ben wel bang; bang dat deze eindtermen de noodzakelijke vernieuwingen in het moedertaalonderwijs niet bewerkstelligen. Goed, mondelinge taalvaardigheden moeten in het programma worden opgenomen, maar dat biedt te weinig garantie dat het onderwijs verandert in de richting van het didactisch concept dat de Stuurgroep voor ogen heeft. Een examenprogramma is slechts ten dele een hulpmiddel in de strijd de docent te veranderen. Ik vrees dat dit programma de mogelijkheid biedt om op de oude voet verder te gaan. Aan de Stuurgroep de taak om de vernieuwingen in de Tweede Fase van het voortgezet onderwijs daadwerkelijk gestalte te geven.

Noten en literatuur

- 1 In de jaargangen 1990 en 1991 van *Moer* vindt u verschillende artikelen over deze kwestie. De belangrijkste commentaren vindt u in de literatuuropgave. Achteraf is het vermakelijk de destijds gevoerde polemiek te herlezen in het licht van de huidige voorstellen.
- 2 Het handelingsgedeelte bestaat uit opdrachten die buiten het schoolexamen en het centraal examen zijn geplaatst. De examenkandidaat

dient de opdracht (voldoende) uit te voeren, maar wordt overigens niet becijferd. In het concept van de vog Nederlands worden dit 'handelingsdoelen' genoemd.

Beek, J. van e.a., 'CVEN-perikelen', in: *Moer* 1991•1, p.1-14.

Braet, A. e.a., 'CVEN-perikelen 2', in: *Moer* 1991•4, p.138-147.

CVEN, *Het CVEN-rapport. Eindverslag van de Commissie Vernieuwing Eindexamenprogramma's Nederlandse taal en letterkunde v.w.o. en h.a.v.o.* Den Haag, Sdu, 1991.

Vakontwikkelgroep Nederlands, 'Examenprogramma's havo en vwo Nederlands. Eerste concept', in: *Moer* 1995•4, p. 190-200.